

3/13473(50)

ISSN 0131 2308

3 1953 года

Маладоць

WWW.maladost.lim.by

проза паэзія крытыка публіцыстыка

Acacia dealbata

Мімоза сярэбрыстая

Тэарэмы

кахання і шчасця

Анэля Тулупава

Успаміны ўнучкі

№ **2** / 2013

Анатоль Зэкаў
Ганна
Навасельцава
Анатоль Казлоў
Станіслаў
Валодзька

Маладосць

Штомесячны
літаратурна-мастацкі
і грамадска-палітычны
ілюстраваны часопіс

(711) ЛЮТЫ, 2013

Выдаецца з 1953 года

Галоўны рэдактар
Святлана Дзмітрыеўна
ДЗЯНІСАВА

www.maladost.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»
г. Мінск

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Наталля АЎДЗЕЕВА
Алесь БАДАК
Раіса БАРАВІКОВА
Міхась БАШЛАКОЎ
Максім ГАЛЬПЯРОВІЧ
Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ
Сяргей ДУБОВІК
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ
Анатоль КРЭЙДЗІЧ
Лідзія МАКАРЭВІЧ
Уладзімір МАТУСЕВІЧ
Іван САВЕРЧАНКА
Барыс СВЯТЛОЎ
Таццяна СІВЕЦ
Віктар ШНІП
Таццяна ШЭЛЯГОВІЧ

2

СКЛАД РЭДАКЦЫІ

Віктар КАВАЛЁЎ —
намеснік галоўнага рэдактара
Анатоль КАЗЛОЎ —
рэдактар аддзела прозы
Ірына ЧАРНЯЎСКАЯ —
рэдактар аддзела паэзіі
Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ —
рэдактар аддзела крытыкі
Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ —
рэдактар аддзела школьнага жыцця
Ганна КІРЭЕНКА —
рэдактар інтэрнэт-версіі
Рагнед МАЛАХОЎСКИ —
адказны сакратар

АДДЕЛ КРАЯЗНАўЧАЯ
ЛІТАРАТУРЫ І ВЕДУНАў

Установа культуры
навукова-даследчай
і інфармацыйнай
ІІІІ С.С. Барысавіч
г. Мінск

АТЛАНТЫДА АНАТОЛЯ КРЭЙДЗІЧА

Крэйдзіч, А. М. Роднае, шчымлівае: кніга прозы / Анатоля Крэйдзіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2012. — 208 с. — (Лімаўскі фальварак).

Яго імя вядома не толькі на Берасцейшчыне, дзе ён жыве і працуе, але і за яе межамі. Ён аўтар зборнікаў прозы «Палескі Напалеон», «Параненыя мары», «Права на ўсмешку», дакументальнай кнігі «Анатоль Клімец. Жыццё і лёс». І вось новая «ластаўка» — кніга прозы «Роднае, шчымлівае», якая выйшла ў выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» і змяшчае дакументальна-мастацкую аповесць «Богаў сон», серыю нарысаў, публіцыстычна абвостраныя і па-філасофску заглыбленыя нататкі, розныя па форме мініяцюры. Уся гэтая апавядальная прастора строга падпарадкавана дамінантнай ідэі адраджэння «нацыянальнай самасці» (І. Шаўлякова), самаідэнтыфікацыі асобы беларуса ў новых гістарычных умовах жыцця, у сучасным нацыянальным соцыуме. Як і раней, тэксты пісьменніка — гэта сінтэз дакладнай рэалістычнасці, дакументалізму і пранізлівага лірызму, эмацыянальнай шчырасці, якая часам мяжуе з пачуццёвай агоненасцю.

У цэнтры аповесці «Богаў сон» — працэс станаўлення асобы мастака Янкі Рамановіча. Герой, сведчыць аўтар, пазнаваў свет «навобмацак, торкаючыся туд-сюд, нібы сляпое кацяня, паўсоль патарчакі, якія раняць, раняць, раняць...» Але ён не адступаў, бо «сіба без ран гэтак востра пазнаеш жыццё? Вунь колькі іх на цэле, рубцоў — знакаў таго, што свет пазнаваўся напоўніцу, наўпрост, без зважанняў на боль». Боль гэты стаў звыклым, і ён зусім не стрымліваў хлопчыка, які «валіўся з печы,

з дрэваў, захлынаўся ў рэчцы, ачомваўся, зноў за нешта чапляўся, зноў абыходзіўся без лекаў і бальніц... Сінякі сыходзілі, раны зажывалі-зарубцоўваліся, боль забываўся». Бо «ўсё гэта незваротна патанала ў велічнай празе пазнання свету».

Гадаваўся Янка «самапасам» — у свабодзе, без нагляду, без прымусу. Літар да школы не ведаў, чытаць не ўмеў. І толькі пасля, у школе ўжо, як сведчыць аўтар, узнікла ў Янкі жаданне вучыцца, перагнаць усіх ва ўменні чытаць і пісаць. Тады ж прыйшло і «неўсвядомленае яшчэ, але моцнае жаданне: хоць у чым быць першым, браць рэкорды».

Пісьменнік наўздзіў тонка перадае трывогу і спадзяванні хлопчыка, яго жаданне вырвацца з вёскі і боязь будучыні. Яго згубленасць на мінскім вакзале, а пасля і бег за аўтобусам — вельмі трапны мастацкі вобраз-сімвал, гэта мастацкая знаходка А. Крэйдзіча. «Дзіўнае гэта адчуванне: бяжыш, бяжыш, што ёсць сілы, даганяеш будучыню, але не маееш сілы дагнаць, адно аддаляешся ад мінулага; твая ўласная будучыня аддаляецца. І вось ты ні там, ні тут. Пасярэдзіне. Па-за часам і па-за прастораю». Гэтым сімвалам аўтар падзяляе, ставіць мяжу паміж тым жыццём героя, якое было, і тым, якое будзе.

Герой адрываўся ад родных каранёў, сваёй малой радзімы, каб пасля, праз гады, зноў туды вярнуцца і «даганяць тое, што вёска страчвае».

Пераплятаюцца розныя апавядальныя пласты, рэальнае і ірэальнае, будучыня і мінулае. «Але гэта была ява. Няхай сабе і падобная да сну. І было яго ўласнае мінулае, якое не адпускала, моцна трымала, колькі б ні аддаляўся, і будучыня, якая таксама

Пісьменнік змешвае розныя
часавыя пласты,
ён зноў і зноў вяртаецца —
нават паўтараючыся —
то ў маленства,
то ў юнацтва — у часы,
калі «фарбы пачуццяў
зліваліся з фарбамі жыцця

*не адпускала, была, вабіла, гіпнатызавала
невядомасцю і прадчуваннем... Прадчуваннем
незвычайнага».*

Мастацкае слова, што дамінавала на пачатку твора, паступова зменіцца словам дакументальным, аб'ектываваным аўтарскім аповедам пра далейшы жыццёвы і творчы шлях мастака. Пісьменнік змешвае розныя часавыя пласты, ён зноў і зноў вяртаецца — нават паўтараючыся — то ў маленства, то ў юнацтва — у часы, калі «фарбы пачуццяў зліваліся з фарбамі жыцця, кахання, фарбамі на чарговым палатне», калі пра а жыцця, прага кахання злівалася з прагай творчасці. І мастак, забыўшыся пра сон і адпачынак, тварыў, тварыў, тварыў... Родны кут, сталіца, каханне, творчасць — усё гарманічна злучалася ў «нешта адно цэлае-адзінае, імя якому — Айчына». Але гэта — Айчына, мастацтва, каханне і яго, Янкі Рамановіча, разуменне вечнасці. Ён яе «схапіў», яму гэта ўдалося, усё атрымалася.

А. Крэйдзіч пастаянна падкрэслівае, што Рамановіч мастак глыбока нацыянальны. І гэта найбольш імпануе пісьменніку, бо ён, як і яго герой, таксама занепакоены захаваннем нацыянальнай сугнасці, але ўжо літаратуры: «Калі ты сапраўдны мастак, то як жа ты можаш быць не нацыянальным. Яна ж, гэтая прыналежнасць да сваёй зямлі, свайго народа, свайго радзіннага кутка так ці іначай выяўляецца ў творах — палотнах», — пераконвае аўтар. Адсюль, з гэтага «вытоку» — замест Івана — і з'явілася імя Янка, якое неўпрыкмет злілося з мастаком, «нібы насіў яго ўсё жыццё, зрэшты, чаму ж не насіў. Насіў. У сабе. Як той жа талент, як сваю геніяльнасць і сваю некрыклівую, някідкую

ды натуральную і пязмушаную любоў да Айчыны, да ўсяго нацыянальнага, роднага... Яно выстаяла, што тое зерне ў раллі, ва ўрадлівым сэрцы прарасло і выспела. І цяпер арганічна і натуральна асацыіруецца з нацыянальным жывапісам».

Пісьменнік параўноўвае Рамановіча з Напалеонам Ордам. Апошні — праз французскую школу графікі ў сваіх карцінах увасобіў сядзібна-палацавую архітэктурку беларускага краю. Ён нібыта прадчуваў, што ўсё гэтае адмысловае характэрнае можа знікнуць, і імкнуўся ў сваіх палотнах захаваць яго для нашчадкаў. Дарэчы, у гэтым Крэйдзіч бачыць праявы нацыянальнага духу творчасці Орды.

На-мастацку завершанымі атрымаліся і нарысы пісьменніка, якія ўвайшлі ў кнігу «Роднае, шчымлівае». Прыгрымліваючыся рэальнай — берасцейскай — географіі, рэальнага факта, рэпрэзентуючы рэальнага героя, аўтар уздымаецца і да пэўных аб'ектаў — адлюстроўвае героя нашага часу, часцей вёскі, быццё сучаснай беларускай вёскі. Ён і тут шукае глыбіннае, сакральнае, тыя духоўныя асновы, без якіх немагчымы гістарычны рух наперад, без чаго чалавек перастае быць чалавекам, а народ — беларускім народам.

Нарысы досыць разнастайныя па сваёй жанравай арганізацыі. У іх цэнтры можа быць асоба чалавека, гісторыя вёскі, гісторыя роду, сям'і.

Пісьменнік жывапісе вёску Заверша — сваю малую радзіму («Над небам Завершскім»). Там — «пачатак свету», там — мясцовы механізагар Міша Супрун вывodziць сваю сялянскую «форму ішчасця».

«Зямля, — перакананы пісьменнік разам са сваім героем Уладзімірам Сухарэвічам, — не толькі тое, што дае чалавеку хлеб для наталення так званага фізічнага голаду. Каб узрасціць хлеб, дастаткова некалькі месяцаў, а традыцыі, культура ўзрошч-

Гадаваўся Янка «самапасам» —
у свабодзе, без нагляду,
без прымусу. Літар да школы
не ведаў, чытаць не ўмеў

Аўтар вылучае ідэю двух духоўных сусветаў — Царквы і славянскага мастацтва, якія паяднала ў сабе Біблія, а родапачынальнікамі славянскага пісьменства былі вялікія святары Кірыла і Мяфодзій

ваюцца стагоддзямі. Яны — штодзённае харчаванне для духу. Таго самага, на якім сэнс жыцця трымаецца. Значыць, таксама хлеб. "Хлеб наш надзённы", як гаворыцца ў малітве». («Надзённы хлеб старшыні Сухарэвіча».)

Такой жа ўлюбёнай у сялянскую працу з'яўляецца і гераіня нарыса «Ірыніна поле» Ірына Гецька, у якой «цяжкая сялянская праца... неяк натуральна, нібы дзявочая каса з вянком, пераплятаецца з рамантыкай». Месцамі голас аўтара і гераіні зліваюцца настолькі, што іх ужо нельга распазнаць і раз'яднаць: «Выйдзем з хаты, гэткая раскоша навокал. Адразу ж за хатаю — поле. Ідзеш па сцяжынцы — жыта паабалп калышацца. Хлебны пах. Жаўранак над галавой звініць. Жыць хочацца».

Пісьменнік рэпрэзентуе людзей незвычайных, мэтанакіраваных, з багатай жыццёвай біяграфіяй, унутрана цэльных, сацыяльна значных. Герой Савецкага Саюза, былы ваенны лётчык, 93-гадовы Мікалай Далжанскі («Дзедавы рэкорды»), Герой Савецкага Саюза, былы сувязіст Канстанцін Лазаненка («Зоркаю блісне сляза»), удзельнік партызанскага руху на Беларусі падчас Вялікай Айчыннай вайны, ветэран журналістыкі, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, творца, які «валодае рэдкім дарам распавядаць карцінкамі», Аляксей Каўко («З ветэранам — ля веснічаку»), журналіст з вялікай літары Пётр Суцько («У мудрым поглядзе — дзіцячы давер»). З усімі гэтымі людзьмі, так або інакш, пісьменнік кантактаваў і пры гэтым

упітваў у сябе іх вопыт жыцця, іх філасофію, іх мудрасць.

Трэці раздзел — нататкі — лагічна працягвае канцэптэуальную ідэю тэкстаў А. Крэйдзіча. Гэта рэфлексіі пісьменніка, якія друкаваліся ў свой час у газеце «Заря» ў рубрыцы «150 пісьменніцкіх радкоў». Пісьменнік разважае пра сучаснае быццё, пра нас усіх і пра нашых продкаў — іх шляхетнасць і лапцюжнасць адначасова, пра самаідэнтыфікацыю беларуса ў сучасным мікра- і макрасвеце, пра шматпакутную беларускую мову і беларускую літаратуру ва ўмовах глабалізацыі. «Ці засмокча яна (глабалізацыя. — В. Л.) у свой вір і нашу вёску і літаратуру — апошняе апірышча ўсяго нацыянальнага? — занепакоена ставіць пытанне Крэйдзіч. — Не дай божа, прачытаем у наступным вясковым рамане пра Пакемона з Дэнверам, а не пра Пытэля з Доляй».

Аўтар вылучае ідэю двух духоўных сусветаў — Царквы і славянскага мастацтва, якія паяднала ў сабе Біблія, а родапачынальнікамі славянскага пісьменства былі вялікія святары Кірыла і Мяфодзій. Пісьменнік перакананы, што менавіта высокі нацыянальны дух і хрысціянская вера павінны стаць асновай беларускага нацыянальнага дома. Але шлях да Бога ідзе праз шлях да чалавека, а таксама праз шлях да бацькоў, а яшчэ — праз памяць пра продкаў — «пра тое і ў кнізе кніг Бібліі пішацца, і ўся класічная літаратура — таксама пра тое. Хто не любіць чытаць — дык і пропаведзі пра тое ж. Трэба толькі здолець пачуць. А гэтая здольнасць звонку не прыходзіць, яна альбо ёсць унутры чалавека, альбо яе няма. Можжа добра пашукаць?» — заклікае пісьменнік.

Мастацка-дакументальныя дыскурсы А. Крэйдзіча — гэта найперш усхваляванае слова пісьменніка пра захаванне нашай спрадвечнай, закладзенай самім Творцам, духоўнай сутнасці, нацыянальнай адметнасці, «самасці», захаванне вытоку, які дае ўсяму беларускаму народу духоўную моц і скіраванасць у будучыню.